

Christian Molbech og Historisk Tidsskrift.

Historisk Tidsskrift, Bind 11. række, 4 (1953)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_11rk_0004-PDF/hto_11rk_0004_100034.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=100034>

pdf genereret den : 28/5-2008

Blandede Meddelelser.

Christian Molbech og Historisk Tidsskrift.

Det skyldes Christian Molbech, at Danmark tidligere end noget andet land fik et Historisk Tidsskrift. Naar Morten Borup i sin digre bog *Christian Molbech*¹ ogsaa paa dette punkt er i stand til at yde et bidrag, efter at tidligere Johannes Steenstrup, Ellen Jørgensen og C. O. Bøggild-Andersen har haft ordet i denne sag, skyldes det, at man igennem Borups meget brede skildring med talrige indflettede brudstykker af breve lærer Christian Molbech at kende fra alle hans væsens og virkes sider og ogsaa faar nøje besked om hans forhold til sine samtidige.

I »Historieskrivningen i Danmark i det 19de Aarhundrede« (1801—1863) publiceret i 1889 i anledning af den Danske Historiske Forenings halvhundredeaarige bestaaen gav Joh.s Steenstrup en første forklaring paa M's forudsætninger. Han fremhæver, hvor overordentlig velorienteret M. var m.h.t. de litterære bevægelser i Europa. Han nævner som naturlige forbilleder de mange historiske selskaber, der i de forudliggende tyve aar var stiftede i Tyskland. Med nogen inkonsekvens løber det Steenstrup i pennen, at netop 1839, det aar den Danske Historiske Forening stiftedes, havde Grundtvig med begejstring udtalt sig om den »splinterny fransk-historiske Skole«, der »udgiver, oversætter og kommenterer Løst og Fast, baade Rim og Prosa fra Middelalderen«. Til slut fremhæver Steenstrup stærkt, at et smukt forbillede var at finde i »Det Slesvig-Holstensk-Lauenborgske Selskab for den fædrelandske Historie«, der var stiftet i 1833 og foruden diplomsamlinger udgav »Archiv für Staats- und Kirchengeschichte der Herzogthümer Schleswig, Holstein, Lauenburg« etc.² Hertil kan bemærkes, at selv om M. i indbydelsen til stiftelsen af den Historiske Forening direkte henviser til det seks aar forinden stiftede historiske selskab for »Slesvig, Holsteen og Lauenborg« omtales ikke særligt

¹ København, 1953, 470 sider.

² Joh.s Steenstrup: Anf. skrift. 212 f.

»Archiv«. Hverken dette selskab eller den Historiske Forening havde jo heller udgivelsen af henholdsvis »Archiv« og »Historisk Tidsskrift« som eneste formaaalsparagraf. M., der tillige var vel orienteret m.h.t. svensk historisk videnskab og kunst — og en beundrer af Geijer — nævner da ogsaa, jævnsides med den historiske aktivitet i hertugdømmerne, som et eksempel til efterfølgelse, de »Svenske«. Ingen af parterne burde man længere staa tilbage for.¹

I sin afhandling om Christian Molbech, der fremkom i Historisk Tidsskrift i 1939 i anledning af den Historiske Forenings hundredeaarige bestaaen, er Ellen Jørgensen i overensstemmelse med Joh.s Steenstrup, for saa vidt som ogsaa hun nævner tyske historiske selskaber som sandsynlige forbilleder for den danske Historiske Forening og ligeledes særligt fremhæver »Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte« som direkte forbillede. Ellen Jørgensen trækker dog en anden linje stærkere op. Hun søger at finde frem til M.s personlige forudsætninger og finder dem i hans tidligere medarbejderskab ved og redaktion af tidsskrifter.² Det er utvivlsomt rigtigt set. M.s rige erfaring paa dette omraade har været en afgørende forudsætning for, at han mægtede at igangsætte og redigere Historisk Tidsskrift gennem de første vanskelige aar af dets eksistens.

I skildringen af Christian Molbechs tidligere virksomhed paa dette omraade er Morten Borup i stand til at supplere Ellen Jørgensens redegørelse. Medens denne sidste foruden den gennem aarene indvundne erfaring, særlig fremhæver M.s personlige ævne til lynsnar orientering, skrivedygtighed samt redaktortemperament, der allerede førte ham frem til hans første redaktørstol i 1814 i en alder af kun 30 aar³, giver Morten Borup et dybere perspektiv og en bredere baggrund. Historisk Tidsskrift hviler paa gammel dansk tidsskrifttradition af høj rang. Det tør sluttes, naar man sammenholder afsnittet »Tidsskriftredaktøren« i Borups kapitel VIII »Æstetikerens« med afsnittet »Dansk historisk Forening« i kapitel IX »Historikerens«. I afsnittet »Tidsskriftredaktøren« skriver Borup: »I Modsætning til hvad der er Tilfældet i vore Dage har Danmark i det 18. og 19. Aarhundrede kunnet glæde sig ved en stor Frugtbarhed paa lodige, for Almenheden beregnede Tidsskrifter. Deres Historie er endnu ikke skrevet, men vil utvivlsomt kunne give værdifulde Bidrag til Belysning af Aandslivets skiftende Faser. Her skal blot mindes om Situationen, da Molbech

¹ Hist. Tidsskr. 10. r. V, 33 f.

² *Ibid.*, 25 og 30 f.

³ *Ibid.*, 25.

traadte frem med sit første Organ. Endnu nogle Aar ind i det 19. Aarhundredes Begyndelse levede Rahbeks to navnkundige Foretagender . . . 'Minerva' og . . . 'Den danske Tilskuer' . . . Egentlig Anmeldervirksomhed varetoges af 'Lærde Efterretninger' (1767—1810), der afløstes af 'Dansk Litteratur-Tidende' (1811—36), og dette igen fik, inden det gik ind, en Konkurrent i de 15 Professors 'Maanedsskrift for Litteratur' (1829—38)«. Derefter redegøres for, hvorledes begge Rahbeks tidsskrifter i aaret 1808 maatte gaa ind, men ogsaa at Rasmus Nyerup forsøgte at skabe en afløser for »Minerva«, som han for at markere kontinuiteten gav navnet »Athene«. Kun en halv aargang naaede Nyerup at holde igang. Han maatte give op paa grund af manglende bidrag. M., der i 1802 var debuteret som forf. med et bidrag til »Minerva«, havde større held med sig. Det lykkedes ham at holde tidsskriftet gaaende til udgangen af 1817.¹ Det som her kan pege frem mod Historisk Tidsskrift er de mange bidrag af historisk karakter. M. var selv den flittigste bidragyder. Allerede Ellen Jørgensen har blandt hans vigtigste artikler nævnt den indledende fra 1814 om »Statens Væsen, Statskraft, Nationalaand, og om det som er Staters Støtte og Nationers Styrke i Farens Tid.« Andre essays vidner om M.s stadige tumlen med Historiens problemer. Det lykkedes ham ogsaa at faa andre historikere saa som Rasmus Nyerup, Behrmann, G. L. Baden, Werlauff og Hans Bastholm til at yde bidrag til tidsskriftet. Selv fra den aldrende Rahbeks haand kom en artikelrække om »Historie, Historieskriver og Historiestil«². I »Athene«, der var et maanedsskrift, gjorde M. yderligere en indsats ved at orientere om den aktuelle europæiske situation.³

Efter at »Athene« var gaaet ind varede det en halv snes aar, inden M. atter kom til at virke som redaktør. Det kan skyldes manglende lejlighed, men indenfor disse aar faldt hans eneste store udenlandsrejse. Og hans ordbogsarbejde maa have lagt stærkt beslag paa hans tid. Allerede som ganske ung var han blevet medarbejder ved Videnskabernes Selskabs ordbog, og for egen regning havde han 1813 paabegyndt indsamlingen af materiale til en egen ordbog, der dog først udkom i 1833⁴. Paa intet tidspunkt var M. dog afskaaret fra at bruge sin flittige pen i tidsskrifter. Han skrev anmeldelser til »Dansk Litteratur-Tidende« og fra 1829 till. »Maanedsskrift for Litteratur«. Det var dog hovedsagelig litteraturen

¹ Borup: Anf. skrift, 247 f.

² Hist. Tidsskr. 10. r. V, 25 f. og Borup: Anf. skrift, 253.

³ Borup: Anf. skrift, 253.

⁴ *Ibid.*, 203—206.

hans iltre pen her tog under behandling.¹ Meget besvær for redaktionerne forvoldte hans anmeldelser af Ingemanns historiske romaner. Hans usikkerhed, naar han optraadte som æstetiker, medførte berettiget modkritik. Derimod var Ingemanns romaner et let bytte for historikeren Christian Molbech, naar det gjaldt kritik af forsyndelser mod tids- og lokalkolorit. Allerede 1824 havde M. skrevet kritisk advarende om »Valdemar den Store og hans Mænd« i »Nyt Aftenblad«. Hans anmeldelse af »Valdemar Seier« afvistes af »Dansk Litteratur-Tidendes« redaktør P. E. Müller. M. maatte derefter bruge sit eget nystartede »Nordisk Tidsskrift«, hvori en kort anmeldelse allerede var fremkommet 1827, til at faa sin kritik bragt frem til offentligheden (1828). Endelig skrev han yderligere i 1828 en besk anmeldelse af »Erik Menveds Barndom« i »Maanedsskrift for Litteratur«. At det var slut med venskabet mellem M. og Ingemann forstaas. Det lykkedes denne i 1831 i eventyret »Huldregaverne« at faa anbragt et karikeret portræt af M.² Steenstrup dadlede M. for hans uhæmmede kritik³, og nutidens historikere er i hvert fald forsigtigere end M. De indlader sig ikke paa kritik af Historiske Romaner. Motivgranskning skal jeg ikke indlade mig paa.

M.s nye tidsskrift, som han allerede i 1826 udsendte prospekt med indbydelse til at tegne subskription paa, skulle ikke først og fremmest have karakter af et anmeldertidsskrift. M. gav det navnet »Nordisk Tidsskrift for Historie, Litteratur og Konst«.⁴ Man bemærke rækkefølgen. Historie nævnes først. Kan man slutte, at M., der blandt sin ungdoms skrifter talte det efter tidens maalestok fortræffelige værk om Ditmarskerkrigene, nu ogsaa selv ønskede fortrinsvis at være historiker? I saa fald mødte han unægtelig ingen forstaaelse fra myndighedernes side. Pludselige vakancer i 1829 og 1830 skaffede ham ikke mindre end to embeder. Efter Nyerups død eftertraadte han denne i embedet som professor i litteraturhistorie. Han havde sikkert egnet sig bedre til at blive Universitetsbibliotekar, hvortil hans kvalifikationer var ubestridelige, da han fra sin første ungdom havde været ansat paa Det kgl. Bibliotek og paa mange maader havde ydet kvalificeret arbejde som bibliotekar. I 1830 fik han yderligere efter Rahbeks død sæde i Det kgl. Teaters direktion. Mindre universitetsgærringen, der blot forpligtede til at holde forelæsninger, end direktorembetet ved Det kgl. Teater, hvor hans egentlige domæne var cen-

¹ Borup: Anf. skrift, 260 f.

² *Ibid.*, 263—267.

³ Steenstrup: Anf. skrift, 205 f.

⁴ Borup: Anf. skrift, 257—259 og Hist. Tidsskr. 10. r. V, 28 f.

suren, blev et tyngende og opslidende arbejde for M. Som ved sin litterære anmeldervirksomhed viste han ogsaa i sin virksomhed ved Det kgl. Teater en sjælden ævne til at fremkalde irritation bl. a. hos Heiberg. Allerede 1834 tilraadede Jonas Collin ham at træde tilbage. Hertil bekvemmede han sig dog først i 1842, efter at »Fædrelandet« stærkt havde urgeret en fornyelse af direktionen. Han beholdt sin fulde gage¹, og hans økonomiske kaar maa fra 1829—30 have været rimelige. Derimod er det forstaaeligt, at han under disse ændrede forhold kun var i stand til at udsende sit nye tidsskrift regelmæssigt gennem de tre første aargange (1827—29). Den fjerde aargang afsluttedes først i 1836. Imellem de sidste bidragydere var Caspar Paludan-Müller, hvis bidrag var en forstudie til skriftet om Macchiavelli.² Det tjener til M.s ære, at han straks havde øjnene aabne for Paludan-Müllers kvalitet som historiker. Allerede 1836 var M. begyndt at forme planer om et historisk (politisk) tidsskrift. Han forsøgte da at gøre den unge Caspar Paludan-Müller interesseret i planen — allerede nævnt af Ellen Jørgensen³ — men denne, der allerede som 24aarig i 1829 var blevet adjunkt ved Odense Kathedralskole og samtidig havde giftet sig, afslog, idet han berettiget fremførte, at hans embede ude i provinsen ville være hindrende⁴.

Ser man imidlertid paa de andre navne blandt historiske skribenter, som det var lykkedes M. at faa til at yde bidrag til »Nordisk Tidsskrift«, kan man meget vel forstaa, at M. vovede alene at gaa i gang med et rent Historisk Tidsskrift. Ellen Jørgensen har allerede givet navnene⁵, men Morten Borup nævner med sin større bredde ogsaa titlerne paa artiklerne i »Nordisk Tidsskrift«. Den fremragende retshistoriker professor I. E. Larsen, der ydede to betydningsfulde bidrag til første bind af Historisk Tidsskrift og fra begyndelsen var medlem af den Historiske Forenings bestyrelse, havde allerede i »Nordisk Tidsskrift« skrevet en afhandling om »Kongeværdighedens Arvelighed fordum i Danmark«. Historieprofessoren Velschow, der ligeledes hørte til inderkredsen ved den Historiske Forenings stiftelse og ogsaa var blandt bidragyderne til Historisk Tidsskrifts første bind, havde endda i Nordisk Tidsskrift skrevet om noget saa specielt som Kornprisen under Erik Ejegod. Mansa havde her skrevet sin første medicinalhistoriske afhandling om »Epidemier i Danmark 1539—88«⁶, og saaledes kan der fortsættes.

¹ Borup: Anf. skrift, 176—202.

² *Ibid.*, 257 f.

³ Hist. Tidsskr. 10. r. V, 29.

⁴ Jfr. Dansk Biograf. Leks. XVII., (1939), 607.

⁵ Hist. Tidsskr. 10. r. V, 28 f.

⁶ Borup: Anf. skrift, 258.

Det er næppe tilstrækkeligt understreget hverken af Ellen Jørgensen eller nu af Borup, der ikke behandler »Nordisk Tidsskrift« og »Historisk Tidsskrift« i sammenhæng, at der er en nær forbindelse m. h. t. bidragydere og ogsaa m. h. t. æmnevalg mellem de to tidsskrifter. P. V. Jacobsens navn findes dog endnu ikke blandt bidragerne til »Nordisk Tidsskrift«. Som bekendt blev han en bærende kraft i Historisk Tidsskrift, igennem en lang række aar ydende det ene værdifulde bidrag efter det andet til dansk administrationshistorie.

Selve forhandlingerne omkring den Historiske Forenings stiftelse har allerede Ellen Jørgensen behandlet saa indgaaende, at det her ikke har været muligt for Borup at gøre tilføjelser. Af Ellen Jørgensen er allerede fremhævet, at udgivelsen af et Historisk Tidsskrift ikke var M.s eneste formaal med stiftelsen af den Historiske Forening, men at han ogsaa haabede paa, at foreningen kunne udgive et Biografisk Leksikon og en Topografi. Af det første kom nogle prøver »Historisk-biografiske Samlinger«. Det sidste mislykkedes helt¹. Historisk Tidsskrift derimod fik en lykkelig start. Til trods for at M. i tidsskriftets første tid endnu varetog sit direktørhverv ved Det kgl. Teater og ogsaa i begyndelsen af 1840erne overkom at skrive Videnskabernes Selskabs historie², viste han Historisk Tidsskrift usvigtende interesse. Nutidshistorikeren vil, med mindre han søger at sætte sig ind i første halvdel af 19. aarhs. tidsaand i alle dens afskygninger, i reglen gaa uden om de molbechske bidrag, mindre de smaa om et snævert afgrænset æmne, end de meget store og ofte vidtstvævende, men nu uhjælpe ligt forældede. Professor Bøggild-Andersen har i sin analyse af indholdet af Historisk Tidsskrift gennem dets første aar med rette kaldt det den molbechske periode. Det afholder ham dog ikke fra at karakterisere M.s over 300 sider store afhandling »Bidrag til en historisk-politisk Betragtning af de agrariske Grundforhold i Historien«, som værende uden nogen højere videnskabelig betydning³. Morten Borup er her ved at ligne de fleste andre biografer. Han maa rose afhandlingen, for saa vidt som han skriver, at den vidtløftige (sic) afhandling er en imponerende flidspræstation af en mand i 65aars-alderen. Desværre kan hverken boglærdom eller skrivefærdighed være tilstrækkelig norm for en historikers værk. Der er næppe grund til med Borup at beklage, at M. ikke naede at give en redegørelse for landbrugets tilstand i Danmark, Frankrig og England⁴. Grunden til at M. lod trykke dette flidsarbejde, hvis

¹ Hist. Tidsskr. 10. r. V, 31 ff.

² Borup: Anf. skrift, 354—57.

³ Hist. Tidsskr. 10. r. V, 77.

⁴ Borup: Anf. skrift, 371.

grundlag var universitetsforelesninger holdte i 1848—49¹, var jo nok snarere, at i begyndelsen af 1850erne var det smaat med bidrag fra anden haand. For at holde tidsskriftet gaaende skrabe M. bunden i sin egen manuskriptbunke. Det gav saa vist ogsaa bagslag. M. kom i strid med den ovrig bestyrelse og nedlagde paa en generalforsamling i april 1853 sit redaktørhverv, samtidig med at han udtraadte af bestyrelsen. Man kan være enig med Borup i, at M.s bitterhed var letforstaaelig. Borup citerer følgende passus fra M.s dagbog under 11/4 1853: »Generalforsamling i histor. Forening. Her blev jeg omsidér forløst fra 14 Aars lidet paaskionede Byrde og Moie — uden at modtage et Ord til Tak — uden af Wegener.«² Det var i sandhed synd for M., at det kom til at gaa saaledes. M.s egne bidrag til Historisk Tidsskrift kan ogsaa ses under en anden synsvinkel. Hans fænomenale skrivedygtighed og formende ævne satte ham i stand til at fylde tidsskriftet, naar bidrag fra anden haand svigtede. Han stabiliserede det derved. Man forstaar dog meget vel, at andre tilsidst reagerede mod de svulmende molbechske bidrag. Sine kritiske pile glemte han altid at rette mod sig selv.

Det skal yderligere bemærkes, at hans tidligere anmeldervirkosomhed ved tidsskrifter sikkert forklarer, at han straks i Historisk Tidsskrift indførte en anmelderrubrik. Caspar Paludan-Müllers berømte disputats om Kalmarunionsbrevet var blandt de første anmeldte værker (formen her refererende). Det var dog afhandlingen og ofte den store betydningsfulde afhandling, der fra første færd dominerede tidsskriftet, saaledes som det er den dag i dag. Paa dette punkt er der en særlig dansk tradition at værne. Mere end vel i noget andet land har danske historikere benyttet afhandlingsformen til at fremføre nye forskningsresultater og nye opfattelser. Uligheden med andre senere grundlagte Historiske Tidsskrifter — Historische Zeitschrift fra 1859 som det første — er aabenbar. Fremtiden vil vise, om det engang skal lykkes, uden at bryde gammel dansk tradition, at udvide recensjonsafdelingen saaledes, at vort gamle tidsskrift overensstemmer med den for Historiske Tidsskrifter nu sædvanlige form.

Inden jeg slutter disse bemærkninger, der har taget deres udgangspunkt i Morten Borups bog, skal det anmærkes, at Borup³ formentlig er kommet virkeligheden nærmere end Ellen Jørgensen⁴ i skildringen af Grundtvigs og M.s ungdomsvenskab, hvoraf bl. a.

¹ Borup: Anf. skrift, 71.

² *Ibid.*, 363.

³ *Ibid.*, 40 ff. og 56 ff.

⁴ Hist. Tidsskr. 10. r. V, 8 ff.

fulgte deres fælles sommervandring til langdyssen i skovene ved Gunderslevholm. Det kan maaske i korthed udtrykkes saaledes, at Ellen Jørgensen overdriver den indflydelse, som Grundtvig har haft paa M. Hun synes at overse, at M. paa denne tid gennemlevede en ung Werthers lidelser, og at hans uigengældte kærlighed medførte en krise, der førte til selvfordybelse og hektisk aandelig anspændelse¹.

Forskel i religiøst syn og historiesyn førte faa aar efter til, at venskabet kølnedes. Briste gjorde det ikke. Endnu saa sent som i slutningen af 1830erne, da den Historiske Forenings stiftelse stod for døren, indbød M. Grundtvig til det forberedende møde. Grundtvigs optræden synes her ret urimelig².

Astrid Friis.

Feudalismen i nyere forskning.

Udforskningen af den europæiske feudalisme oplevede en renaissance i tiden mellem de to verdenskrige. Mens den gamle strid mellem germanister og romanister om, hvorvidt feudalismen fortrinsvis havde sin rod i gammelgermanske eller senromerske institutioner, ebbede ud med A. Dopsch' stærke understregning af kontinuiteten fra oldtiden og den deraf følgende udvanding af feudalt begrebet, satte de nyere forskere især ind med konkrete undersøgelser indenfor den fuldt færdige feudalisme og dens forbindelse med de karolingiske institutioner. Den mest markante skikkelse blandt disse forskere var franskmænden *Marc Bloch* med det grundlæggende tobindsværk *La société féodale* (1939—40). Uden større interesse for de enkelte institutioners historiske oprindelse skildrer han heri i store linier, hvorledes hele det vesteuropæiske samfund, der fortsatte karolingeropløsningen, paa alle trin, fra den øverste statsorganisation til den mindste livegne bonde, under skiftende former var bygget op omkring de personlige baand og afhængighedsforhold, der for ham udgjorde de grundlæggende elementer i feudaliteten, og han viser, hvor dybt den ideelle solidaritet mellem over- og underordnede paa alle stadier prægede periodens mentalitet (troskab, værn, tjeneste osv.). — Mellemkrigstiden har ogsaa frembragt talrige andre værdifulde bidrag til feudalismen. Her skal kun nævnes de vigtigste navne: tyskeren *H. Mitteis*, der navnlig har behandlet feudaltidens statsbegreb, franskmændene *F. Lot* og *J. Calmette*, englænderne *F. M. Stenton*

¹ Borup: Anf. skrift, 40 ff og 56 ff.

² Se allerede Ellen Jørgensen i Hist. Tidsskr. 10. r. V, 42 f.